

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ БЛАГОЕВГРАД
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПСИХОЛОГИЯ

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

На дисертационен труд за присъждане на ОНС **“доктор”**
Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление 3.2 Психология
по Психология на труда и професионална психодиагностика

НА ТЕМА

**„ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА
ОТ ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ И
СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО“**

Докторант: Емелина Валентинова Заимова-Цанева

Научен ръководител: Доц. д-р Бойко Николов

Благоевград

2018

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Психология“ при Философски факултет на ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

Дисертацията съдържа: увод, три глави, обобщение, изводи, препоръки, приноси, използвана литература и приложения.

Обем: 249 страници

Използваната литература включва:

- 113 заглавия на кирилица;
- 67 заглавия на латиница;
- 12 електронни източника.

Таблицы: 45

Графики: 21

Фигури: 8

Приложения: 4

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 10.05.2018 г. от 11.00 часа, в зала 1210А на УК1 на ЮЗУ „Неофит Рилски“ на открито заседание на Научното жури.

УВОД

В зависимост от психичните особености на личността, социализацията, представата за идеални брачни отношения, облика на професионалното ориентиране и първите стъпки в усвояването им, у човека се формират нагласи, ценности и ориентации, които дават израз на насочеността му, както в трудовата дейност и брачните взаимоотношения, така и в живота като цяло. Процесите на глобализация и конкуренция в икономиката допринасят за редица промени в начина на живот на съвременния човек. Формите на брак и взаимоотношенията в брака се променят. Перспективите и очакванията на работниците също претърпяват трансформация. Новите тенденции към обучението през целия живот, желанието за личностно и професионално развитие, необходимостта от постоянна осведоменост и нуждата от баланс между работата и живота извън работата налагат на хората да търсят алтернативни решения като надомна работа, гъвкаво работно време, работа на смени, увеличаване на отпуските, ежегодни обучения и други.

Подчертавайки гореспоменатите явления, обръщаме внимание на възникващите проблеми в работата и в семейството, които се превръщат в сериозна предпоставка за дисхармония между сферата за професионална реализация и сферата на живота извън работното място. Явявайки се пряк резултат от промените в характера на работата и заетостта на участващите в нея хора, тази дисхармония ще оказва и пряко влияние върху техния живот като цяло. Като краен резултат, и мъжете, и жените започват да предявяват нови изисквания и потребности към сферите на своя живот, като например търсене на баланс (Allen et.al, 2000). Зрелият човек отдава енергията си в две основни сфери – личният живот (семейство, партньорски връзки, приятелства) и професионалната работа. Въпреки че тези две области традиционно са били изучавани самостоятелно, зависимостите между работа и семейството започват да предизвикват интереса на все по-голям брой изследователи в областта на трудовата и семейната психология. Поради необятността на тези две сфери, в настоящия дисертационен труд ще се фокусираме върху удовлетвореността от съвместното съжителство с партньора и

удовлетвореността от професионалната дейност. Ще търсим връзки и зависимост, както между двете, така в съпоставка с някои демографски фактори.

ГЛАВА ПЪРВА ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ

1.1. Удовлетвореността като психичен феномен

Проблемът за удовлетвореността винаги е стоял на фокуса на научния интерес в различни направления. По своята актуалност, съдържание и значение за личността той е един от най-значимите проблеми, изследвани и подлагани на анализ от учените психолози. Понятието „удовлетвореност“ често се използва в говоримия език. При всички случаи то се свързва с положителни преживявания на отделна личност, група или общество, след постигане на важни за тях цели – резултат от задоволяване на актуални потребности.

Много обяснения и дефиниции на проблема за удовлетвореността от живота могат да бъдат наблюдавани в психологичната литература, поради простата причина, че явлението е сложно и многостранно детерминирано. В контекста на психологичните изследвания се обръща внимание на термините „удовлетвореност от живота“ (life satisfaction), благосъстояние, благополучие (well-being), психично благополучие или щастие (happiness).

Специално внимание заслужава определението на Р. М. Шамионов, който твърди, че удовлетвореността от живота е сложно, динамично социално-психично образование, основано на интеграцията на когнитивните и емоционално-волевите процеси, характеризиращо се със субективно емоционално-оценъчно отношение, притежаващо мотивираща сила, която насърчава действията на личността (Шамионов, 2008, с.101) . По наше мнение, именно това определение най-точно и пълно отразява съдържанието на понятието „удовлетвореност“, като посочва комплексната му природа и показва най-ясно сложната структура на взаимовръзки на психичните процеси.

1.2. Трудът и удовлетвореността от него

Днес разглеждаме труда едновременно като психологическа, социална, икономическа и правна категория, която служи като средство за задоволяване на човешките потребности и в този смисъл се явява един от най-масово използваните термини от една страна, и една от най-важните човешки дейности, от друга. За психологията, трудът е един от основните обекти за изследване.

Проблемът за удовлетвореността от труда е много актуален и същевременно сложен, поради участието на много фактори при изграждането му като психичен образ. Същевременно е предмет на анализ и изследване на множество науки. В това число влизат психологията, с нейните подразделения трудова психология и организационна психология, а също така и на икономиката, и по-специално на мениджмънта, управлението на човешките ресурси. Всички те акцентират на особеното значение на удовлетвореността от труда за усъвършенстване качеството на труда, социалния климат на работното място и качеството на живота като цяло. Той е доказано важен конструкт от психичното благосъстояние на служителите (Klassen et.al., 2010) а също така е важен елемент, свързан с доброто организационно функциониране (Murphy et.al., 2002).

На база множество разгледани теоретични постановки смятаме, че удовлетвореността от труда като психично явление, е сложно, динамично социално-психично образувание, основано на интеграцията на когнитивните, емотивните и конативните психични процеси, характеризиращо се със субективно емоционално-оценъчно отношение, притежаващо мотивираща сила и допринасящо за благополучието на личността както на работното място, така и извън него.

1.3. Бракът и удовлетвореността от него

Бракът и семейството са сред тези явления, интересът към които никога не е стихвал. Проблемът за качеството на брака се

превръща в основен проблем на хората от една страна и на учените в процеса на изучаване на семейството, от друга

Според David Olson (2004), удовлетвореността от брака се определя като степента, в която членовете на семейството се чувстват щастливи и задоволени помежду си. Според Gelles (1995), удовлетвореността от брака се дефинира като субективната оценка на индивида за цялостния характер на брака

А. В. Шавлов дава следната интерпретация на понятието „удовлетвореност от брака“: "съпругеската удовлетвореност от брака не е нищо друго освен субективно възприемане от съпрузите чрез призмата на социално-културните норми на ефективността на функционирането на семейството по отношение на удовлетворяването на техните индивидуални нужди"(Шавлов, 1995, с.121).

Удовлетвореността от брака зависи от редица елементи на междуличностното взаимодействие между съпрузите. По наше мнение от изключително важни са следните фактори: доставящи удоволствие вербални актове; доставящи удоволствие невербални актове; носещ удоволствие сексуален живот; съвместно прекарване на голяма част от времето; единодушие по финансовите въпроси; проблемно решаващ подход към поставените за решаване въпроси; близко отношение, в което всеки е довереник на другия; взаимни положителни емоционални преживявания; образование и професионална стабилност; разпределение на битовите задължения; психологическа съвместимост.

Характерни особености на удовлетвореността от брака по наше мнение са: социално детерминирано явление; субективност; оценъчен характер; емоционална зависимост; ценностна ориентираност; ситуативен характер.

1.4. Зависимости между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство

Балансът между работата и семейството се очертава като отделна тема на изследване в литературата. Макар че терминът в своята същност е приравнен от някои автори като ниско ниво

конфликт между ролите на работното място и семейството (Greenhaus et.al., 2004), или като комбинация от ниско ниво на конфликт и високо улеснение на семейството и работата (Frone et.al., 2003), изследователите са започнали да признават баланса между семейството и работата като уникална, самостоятелна конструкция, заслужаваща изследователско внимание (Greenhaus, Allen, 2010). За разлика от конструктите като конфликт между семейство и работата (Family-work conflict) и обогатяване на семейството и работата (Family-work enrichment), балансът между семейството и работата не е механизъм за свързване между работа и семейство, тъй като не уточнява как условията или опитът в една роля са причинно свързани условия или опит в друга роля. По-скоро тя отразява цялостната оценка на съвместимостта между ролите на работата и семейството.

Балансът между семейството и работата е степента, в която едно лице е еднакво ангажирано и еднакво доволно от работата и семейството си. Всеки компонент на баланса между семейството и работата може да бъде положителен или отрицателен, в зависимост от това, дали нивата на време, участие или удовлетворение са еднакво високи или еднакво ниски (Greenhaus et.al., 2003).

Конфликтът между работата и семейството се изразява в трудността индивидите да поддържат и да отговорят на изискванията, наложени им от двете основни области на живота – семейството и работата, в резултат на което може да се появи дисбаланс. Едновременното ангажиране в работата и семейство се характеризира като феномен, изпълнен с конфликти (Allen, 2013). Този конфликт води до психологически дистрес (Frone et.al., 1996), стресорите на работното място оказват влияние, макар и индиректно върху брачното функциониране (Barling & Macsewen, 1992), а конфликтът между работата и семейството намалява общата удовлетвореност от живота (Aryee, 1992).

ГЛАВА ВТОРА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДИЗАЙН

Изследователската теза, която засягаме с настоящото изследване се отнася до зависимостите между психичните феномени „удовлетвореност от професионалната дейност“ и „удовлетвореност от съвместното съжителство“.

Психологичното изследване за разкриване на тези зависимости ще проследим по отношение на следните демографски фактори: пол, възраст, местоживееене, образование, семейно положение, професионална ангажираност, родителство.

2.1. ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основната цел, която ще предопредели посоката на изследователската ни работа, е да изследваме и установим връзките на обусловеност между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство

Психологичното изследване ще надградим върху убеждението си, че удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство са субективни психични явления. Динамиката на тяхната проява ще проследим чрез индивидуалните оценки (когниции) и тяхната емоционална окраска (афекти) по отношение на явления, ситуации, събития, взаимоотношения и дейности в двете основни сфери на човешкия живот – работата и семейството.

Формулираната цел подсказва, че приемаме термина „съвместно съжителство“ като обединяващ лицата, които живеят на семейни начала без сключен граждански брак (кохабитация) и такива, които имат сключен граждански брак. По отношение на термина „удовлетвореност от професионалната дейност“, който сме използвали, приемаме, че е синоним на термините „удовлетвореност от труда“ и „удовлетвореност от работата“.

2.2. ИЗСЛЕДВАНИ ЛИЦА

Изследваните лица, включени в емпиричното изследване са 330 на брой, от тях 214 жени и 116 мъже.

По фактора възраст са диференцирани както следва: от 21 до 30 години; от 31 до 40 години; от 41 до 50 години и от 51 до 60 години.

По фактора местоживеене, са разделени на: 38 лица, живеещи в София; 278 в град и 14 в села.

По фактора образование, общата извадка изследвани лица имат следното разпределение: със средно образование 68 човека; с бакалавър 88 изследвани лица; 160 с магистърско образование, 14 с ОНС доктор.

По признак трудова заетост: безработни – няма; учащи 5; работещи 307 и в отпуск по болест/майчинство 18.

По отношение на фактора семейно положение изследваните лица са 30 необвързани, 92 живеещи на семейни начала, 195 семейни, 9 разведени, 4 вдовци.

246 от лицата имат деца, а 84 нямат.

Изследваните лица, диференцирани в зависимост от продължителността на тяхното съвместно съжителство имат следното разпределение: от 1 до 5 години – 94 изследвани лица; от 6 до 10 години – 73 лица; от 11 до 15 години – 40 лица; от 16 до 20 години са 27 лица, от 21 до 25 год. са 21 лица; от 26 до 30 години са 19 лица; над 30 години – 13 лица.

Изследваните лица са подбирани на случаен принцип.

Не изключваме вероятността религиозната принадлежност и други социални и демографски фактори също да детерминират различие във взаимовръзките между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство, но естеството на разработката не позволява да обхванем такъв обем изследователска работа.

2.3. ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Темата на дисертационния труд подсказва, че предмет на изследване са нивата на удовлетвореност от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство, като взаимозависими, при лица с различие в демографските им фактори.

2.4. ЗАДАЧИ

2.4.1. ОРГАНИЗАЦИОННИ ЗАДАЧИ

✓ Да проучим и направим обзор на научни литературни източници и автори, изследвали проблемите за удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство.

✓ Да проучим литературни източници относно проблема за връзките между професионалния живот и семейството, брака и кохабитацията на партньорите.

✓ Да осигурим лица, изявяващи желание за доброволно и отговорно изследване на удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното им съжителство.

✓ Да подберем и апробираме методики за изследване на двата психични феномена. Това ще осъществим чрез лично попълване на въпросниците за проверка наличието на айтеми, предизвикващи неразбиране, или водещи до двойствени отговори;

✓ Да обмислим целесъобразна стратегия за статистически анализ на получените резултати от проведените психологични изследвания

✓ Да инструктираме изследваните лица, по един и същ начин.

2.4.2. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ЗАДАЧИ.

✓ Да проведем изследване за установяване нивото на удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство на подбрения контингент изследвани лица по отношение на пол, възраст, местоживеене, образование, родителство и продължителност на връзката.

✓ Да извършим необходимите статистически процедури за адаптация на методиките, измерващи удовлетвореността от съвместното съжителство

✓ Да осъществим първична обработка, с вторичен анализ и да визуализираме чрез подходящи таблици и графики различията в процентно отношение на двата вида удовлетвореност;

✓ Да установим различията в удовлетвореността от професионалната дейност и прилежащите ѝ фактори в зависимост от пола, възрастта, местоживеенето, образованието, родителството.

✓ Да сравним общите балове на удовлетвореност от професионалната дейност и удовлетвореност от съвместното съжителство при лица с различно семейно положение

✓ Да сравним общите балове на удовлетвореност от професионалната дейност при жени, които имат деца и жени, които нямат деца.

✓ Да анализираме и интерпретираме получените резултати от изследването като зависимост между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство.

2.5. ХИПОТЕЗИ

2.5.1.ОСНОВНА ХИПОТЕЗА

Предполагаме, че проведеното психологично изследване ще разкрие съществено различие в изразеността на удовлетвореността от професионалната дейност като детерминирано от съвместното съжителство.

2.5.2.РАБОТНИ ХИПОТЕЗИ:

Работна хипотеза №1. Предполагаме, че не съществуват диференциални различия между мъжете и жените по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност.

Работна хипотеза №2. Допускаме, че не съществуват диференциални различия между изследваните лица, според техния пол по отношение на удовлетвореността от съвместното съжителство.

Работна хипотеза №3. Допускаме, че съществуват диференциални различия между изследваните лица, според нивото на образование (средно, бакалавър, магистър, доктор) по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство.

Работна хипотеза №4. Предполагаме, че съществуват диференциални различия между жените, които имат деца и жените, които нямат деца, по отношение на психичното явление удовлетвореност от професионалната дейност.

Работна хипотеза №5. Допускаме, че ще се разкрие по-силно изразена удовлетвореност от съвместното съжителство при лицата с продължителност на връзката над 30 години, в сравнение с лицата с връзка от 21 до 25 години.

Работна хипотеза №6. Предполагаме, че с увеличаване на удовлетвореността от съвместното съжителство, ще се увеличава и удовлетвореността от професионалната дейност.

Работна хипотеза №7. Допускаме, че удовлетвореността от професионалната дейност е пряко зависима от удовлетвореността от съвместното съжителство.

2.6. МЕТОДИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТАРИУМ

За реализиране на целта на настоящото изследване и доказването (или отхвърлянето) на предложените хипотези, подготвихме кратко демографско каре, извличащо основната информация за демографските особености, към които се отнасят изследваните лица. В него са включени информация за изследваните лица като пол, възраст, образование, семейно положение, месторабота и други (Приложение 1). Подбрахме методически инструментариум, включващ три инструмента, от които един е с български автори, един с руски автори и един с испански автори. С цел обективност и достоверност на резултатите, на последните два въпросника сме направили адаптация. По-долу представяме оригинално описание на методиките:

2.6.1. Въпросник за изследване на удовлетвореността от организацията на работното място. (Приложение 2)

Автори на въпросника са Проф. д-р Веселина Русинова, Пламен Петров, Соня Жильова. Въпросникът съдържа 55 айтема във вид на характеристики на работата и дава възможност да бъдат изследвани степента на общата удовлетвореност от

работата и същевременно измерва 9 подскали (Русинова, Петров, Жильова, 2004):

- ❖ Удовлетвореност от работата като цяло;
- ❖ Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането;
- ❖ Удовлетвореност от заплащането и стимулирането;
- ❖ Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и за реализация;
- ❖ Удовлетвореност от взаимоотношенията „работаличност“;
- ❖ Удовлетвореност от хигиената, безопасността и условията на работното място;
- ❖ Удовлетвореност от стила на ръководство;
- ❖ Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация, ръководство;
- ❖ Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество.

Отговорите на твърденията, представени във въпросника, се дават по четири-степенна скала, включваща отговорите: напълно неудовлетворен, по-скоро неудовлетворен, по-скоро удовлетворен, напълно удовлетворен. Въпросникът има висока степен на надеждност и отговаря на психометричните изисквания. Коефициентът му на Алфа-Кронбах е 0,95. Коефициентът на вътрешна консистентност α на Кронбах на отделните подскали варира от 0,79 до 0,91 като е необходимо да подчертаем, че на подскалите „удовлетвореност от работата като цяло“ и „удовлетвореност от взаимоотношенията работаличност“ нямат коефициент на надеждност, тъй като съдържат само по едно твърдение (Русинова, Жильова, 2005).

2.6.2. Скала за удовлетвореността от семейството с прилагателни. (Приложение 3)

Скалата за удовлетвореността от семейството с прилагателни (Family Satisfaction by Adjectives Scale - F.S.A.S.) е с автори Jorge Barraca1, Luis López Yarto и Julio Olea (Испания).

F.S.A.S представлява едномерна скала, съдържаща 27 айтема, конструирани в двойки прилагателни, измерващи

удовлетвореността от семейството. Инструментът започва с изречението „Когато съм у дома, със семейството си, аз предимно се чувствам...“. Спецификацията „у дома“ е с цел да се подчертае възможно най-естествената ситуация за семейните взаимоотношения. След това са представени двойките прилагателни. Изследваното лице отговаря за всеки айтем, като посочва едно прилагателно от двойката, което най-много се доближава до субективните му чувства и оценява степента му на изразеност със следните алтернативи – „напълно“, „доста“, „до известна степен“. След прилагане на скалата върху 274 лица и 16 пациенти на фамилна терапия, авторите отчетли вътрешна консистентност α на Кронбах =0,976 (Barraca et.al.2000).

2.6.3. Въпросник за изследване на удовлетвореността от брака. (Приложение 4)

Оригинално наименование на въпросника е „Опросник удовлетворенности браком, с автори В. В. Столин, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко. Предназначен е за експресна диагностика на степента на удовлетвореност - неудовлетвореност от брака, както и степента на съгласие - несъответствието на удовлетворението от брака с това или друга социална група. Въпросникът представлява едномерна скала, състояща се от 24 изказвания, отнасящи се до различни области: възприятието за себе си и партньора, мнението, оценката, нагласата и т.н. Към всяко твърдение има 3 варианта на отговор (Столин, Романова, Бутенко, 1984).

При разработването на въпросника, авторите предполагат, че "субективната удовлетвореност/неудовлетвореност от брака по природа е по-скоро генерализирана емоция, обобщен опит, а не следствие от рационална оценка на успеха на брака по отношение едни или други параметри (Столин, Романова, Бутенко, 1984).

2.7. МЕТОДИ ЗА ОБРАБОТКА И АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Статистическата обработка на данните от проведеното изследване осъществихме, посредством програмата за статистическа обработка SPSS, като използвахме следните статистически методи:

Дескриптивна статистика – чрез нея са извършени следните процедури: изчисляване на средноаритметични и средноквадратични стойности, пресмятане на дялове и проценти, изчисляване на коефициент на асиметрия на извадките.

Статистически методи за проверка на хипотези:

➤ U-критерий на Ман-Уитни – непараметричен тест, който използваме за проследяване значимостта на разликата при изследване на две изследвани групи.

➤ Тест на Кръскал Уолис – непараметричен тест, предназначен за проверка на хипотези за различие между независими извадки.

➤ Т-тест на Стюдънт – използваме го за сравняване на две извадки, с цел откриване на различия или прилики

➤ Параметричен дисперсионен анализ (ANOVA) – използваме го за откриване на статистически значими различия между повече от две групи;

➤ Корелационен анализ (Пийърсън) – използваме го за откриване на статистически значими зависимости между две променливи

➤ Регресионен анализ – използваме го за установяване на линейна връзка.

➤ Айтем анализ – необходим за адаптация на тестова методика.

➤ Факторен анализ – необходим за адаптация на тестова методика

➤ Извличане на коефициент на съгласуваност – α на Кронбах

ГЛАВА ТРЕТА ОБРАБОТКА, АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Изследването е проведено в периода ноември 2017 г. – януари 2018 г. Бяха предоставени общо 500 пакета с въпросници, като невърнати са 170 бр. В процентно съотношение, попълнените въпросници са 66%. Това ни дава право да смятаме, че резултатите могат да бъдат приети за представителни. Резултатите обработихме с програма за статистическа обработка IBM SPSS Statistics 19 и представени таблично и графично чрез програмата за електронни таблици Microsoft Excel 2016, част от пакета MS Office.

3.1. ОПИСАНИЕ НА ИЗВАДКАТА

В проведеното от нас изследване фигурират общо на брой 330 изследвани лица, от които 214 жени (64,8%) и 116 мъже (35,2%). По-малката извадка с представители от мъжки пол се дължи на факта, че голяма част от мъжете отказваха да попълнят въпросниците или даваха неистинни отговори, поради което премахнахме от общата извадка

По признака възраст, разделихме изследваните лица на 4 възрастови групи – от 21 до 30 години; от 31 до 40 години; от 41 до 50 години; от 51 до 60 години. Изследваните лица на възраст до 30 години са 113 (34,2%). Изследваните лица на възраст от 31 до 40 години са 116 на брой (35,2%). Лицата между 41 и 50 години са 67 (20,3%), а тези между 51 и 60 години са 36 на брой (10,3%). Тук е момента да отбележим, че в нашето изследване не фигурират лица под 22 години и над 60 години. Всички изследвани лица са пълнолетни, в работоспособна възраст, вмениями и са изявили доброволно желание за включване в изследването.

В демографското каре, което предоставихме на изследваните лица, фигурира признак населено място. След като обработихме данните, стана ясно, че основната част от изследваните от нас лица, живеят в град – 84,2%, живеещите в

село са едва 4,2%, а останалите 11,5% от нашите изследвани лица живеят в столицата. Това явление може да обясним с особеностите на вътрешната миграция в Република България. Небезизвестен факт е, че към настоящия момент е налице обезлюдяване на селата, за сметка на увеличаване на населението на градовете.

По признак образование разделихме изследваните лица на четири групи – лица със средно образование, бакалавър, магистър и доктор. На база това разделение, изследваните лица се обособиха в следните отделни извадки: 68 изследвани лица са със средно образование (20,6%); 88 изследвани лица с образователно квалификационна степен (ОКС) бакалавър (26,7%); 160 изследвани лица с ОКС магистър (48,5%); 14 изследвани лица с ОНС доктор (4,2%).

На следващо място е признакът трудова заетост. Предварително представихме възможност на изследваните лица да изберат една от следните опции: безработен, учащ, работещ, в отпуск по болест/майчинство. На тази основа се обособиха следните подгрупи: 0 безработни, 5 учащи, 18 в отпуск по болест/майчинство и 307 работещи изследвани лица (Таблица №5). Важно е да отбележим, че водещ интерес в нашето изследване предизвикват работещите лица, това е и причината те да са най-много на брой.

След обработката на резултатите по признак семейно положение, изследваните лица се разделиха на 5 групи: 30 (9,4%) необвързани лица; 92 (27,3%) лица, живеещи на семейни начала с партньор; 195 (59,1%) семейни лица; 9 (3%) разведени; 4 (1,2%) вдовци (таблица №6). Както става ясно, преобладаващата част от нашите изследвани лица, са семейни и лица, живеещи на семейни начала с партньор. Причината те да са най-много на брой се дължи на факта, че именно те представляват изследователски интерес.

Изследователски интерес представлява и факторът родителство, т.к. наличието или отсъствието на дете се разглежда

като важно социално събитие. В нашата извадка изследваните лица се разделят на следните групи: 246 изследвани лица с деца и 84 изследвани лица без деца.

В нашето демографско каре попитахме изследваните лица за продължителността на настоящите им брачни отношения (семеини и на семеини начала). На тази основа разделихме изследваните лица на следните групи: от 1 до 5 години, от 6 до 10 години, от 11 до 15 години, от 16 до 20 години, от 21 до 25 години, от 26 до 30 години и над 30 години.

3.2.АДАПТАЦИЯ НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ МЕТОДИКИ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА УДОВЛЕТВОРНОСТТА ОТ СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО

За целите на настоящия дисертационен труд е извършена адаптация на два психологически въпросника – Скалата за удовлетвореността от семейството с прилагателни (Family Satisfaction by Adjectives Scale - F.S.A.S.), с автори Jorge Barraca1, Luis López Yarto и Julio Olea (Испания) и Въпросник за изследване на удовлетвореността от брака с автори В. В. Столин, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко (Русия).

3.2.1.Адаптация на скала за удовлетвореността от семейството с прилагателни (Family Satisfaction by Adjectives Scale - F.S.A.S.)

Избрахме скалата за удовлетвореност от семейството с прилагателни, тъй като се отличава от останалите въпросници тип Ликерт и предлага по-тесен поглед върху афективната страна на удовлетвореността от брака и семейството (Barraca et.al.2000). Скалата бе адаптирана за настоящото изследване, като първоначално се запознахме с изходния теоретичен поглед на авторите и впоследствие направихме превод на български език на указанията за работа с теста, айтемите, инструкциите. Тъй като в оригиналния вариант на скалата авторите дават инструкцията „Когато съм у дома, със семейството си, аз предимно се чувствам...“, ние сметнахме за необходимо да модифицираме инструкцията за да отговаря на целите на настоящото изследване.

Конкретната цел на тази модификация е да се стесни кръга от удовлетвореността от семейството (включващо деца, родители, роднини) до удовлетвореността от брачния партньор. В нашия случай, инструкцията гласи „*Когато съм у дома, с моя партньор, аз предимно се чувствам...*“. Останалата част от превода на скалата, в това число айтемите, протече без да бъде нарушавана формулировка. Запазихме и визуалната форма на скалата.

Резултатите от **айтем анализа** показва, че коефициентите на асиметрия и ексцес са в допустимия интервал (от -2 до 2). Това е показател за нормалността на разпределението и за оптимална трудност на айтемите. Проверката на *дискриминативната* (разграничителната) сила на айтемите бе установена с непараметричен тест на Mann-Whitney. Проверката установи, че съществуват статистически значими различия между групата на „силните“ и групата на „слабите“ ($p=0,000$). Това на практика означава, че айтемите разграничават в достатъчна степен хората с ниска удовлетвореност от брака от хората с висока удовлетвореност от брака.

Авторите на методиката посочват, че скалата е едномерна. След направен от нас факторен анализ ($KMO=0,963$; Bartlett's Test: $p=0,000$) еднофакторната структура се потвърди. Всички айтеми участват адекватно във факторната структура.

Надеждността на скалата проверихме чрез анализ на вътрешната съгласуваност. В нашия случай, коефициентът на съгласуваност е много висок ($\alpha_{\text{Кронбах}}=0,978$). За сравнение, авторите на въпросника отчетли вътрешна консистентност α на Кронбах $=0,976$ Това потвърждава надеждността на скалата. Смеем да твърдим, че като измервател на удовлетвореността от брака и съвместното съжителство с партньор, методиката има също толкова добра надеждност, отколкото като измервател на удовлетвореността от семейството като цяло.

3.2.2. Адаптация на въпросник за изследване на удовлетвореността от брака (ВУБ).

Необходимостта от адаптация на две методики за измерване на удовлетвореността от брака, произлиза от особеностите на самото психично явление удовлетвореност от брака. Уповавайки

се на работното определение на удовлетвореността от брака, което даваме в Глава първа, а именно, че удовлетвореността от брака като психично явление отразява субективното емоционално-оценъчно отношение на личността А към реалното поведение и постижения на партньор Б. На тази основа приемаме, че скала за удовлетвореността от семейството с прилагателни измерва по-конкретно афективната страна на удовлетвореността от брака, т.е. емоционалното отношение. Уповавайки се на авторите на въпросника за изследване на удовлетвореността от брака приемаме, че субективната удовлетвореност от брака по природа е по-скоро генерализиран обобщен опит (Столин, Романова, Бутенко, 1984). Това на практика означава, че конструираният от тях въпросник отразява оценъчното отношение на личността, т.е. по-силно когнитивната страна на удовлетвореността от брака. На тази основа ще се изгради една по-пълна представа за удовлетвореността от съвместното съжителство.

Резултатите от айтем анализа показва, че и тук коефициентите на асиметрия и ексцес са в допустимия интервал (от -2 до 2), което е показател за нормалността на разпределението и за оптимална трудност на айтемите. Проверката на дискриминативната (разграничителната) сила на айтемите установихме, като подложихме данните на обработка с непараметричен тест на Mann-Whitney. Проверката установи, че съществуват статистически значими различия между групата на „силните“ и групата на „слабите“ ($p=0,000$). Това на практика означава, че айтемите разграничават в достатъчна степен хората с ниска удовлетвореност от брака от хората с висока удовлетвореност от брака.

Авторите на методиката посочват, че тя е едномерна. Отново направихме факторен анализ ($KMO=0,906$; Bartlett's Test: $p=0,000$). Еднофакторната структура се потвърждава.

Надеждността на скалата проверихме чрез анализ на вътрешната съгласуваност. В нашия случай коефициентът на съгласуваност е много висок ($\alpha_{\text{Кронбах}}=0,903$). Това потвърждава надеждността на въпросника.

3.4.РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕ НА УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ.

Нормите на удовлетвореността от работата бяха диференцирани на ниски, средни и високи стойности чрез образуване на средноаритметичната стойност (Mean) и стандартното отклонение (Standart deviation) от баловете на изследваните лица по въпросник за изследване на удовлетвореността от работата (Mean=162,7; SD=29,4). На тази основа се обособиха следните резултати: 51 лица с ниска удовлетвореност от работата, 203 лица с висока удовлетвореност от работата и 55 с висока удовлетвореност от работата (Таблица №1).

Таблица№1:

Представяне на резултатите от изследването за установяване нивото на удовлетвореност от работата

	Ниво на удовлетвореност от работата		
	Ниско	Средно	Високо
Брой И.Л.	51	203	55

Данните, представени по отделните фактори на удовлетвореността от работата ни дават възможност да отличим една относителна стабилност на резултатите по отношение на разделението на ниски, средни и високи стойности. Запазват се приблизително равен брой лица с ниски и високи стойности на удовлетвореност по отделните фактори и приблизително равен брой лица със средна удовлетвореност по факторите (Таблица №2). В извадка най-много високоудовлетворени лица има по фактора „удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място“. На следващо място е „удовлетвореността от организацията, контрола, планирането и информирането“ и с малко разлика е „удовлетвореността от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство“. От друга страна най-много лица с ниска степен на удовлетвореност има по факторите „Удовлетвореност от

възможността за повишаване на квалификацията и реализация“, „удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество“, „Удовлетвореност от стила на ръководство“.

Таблица №2:

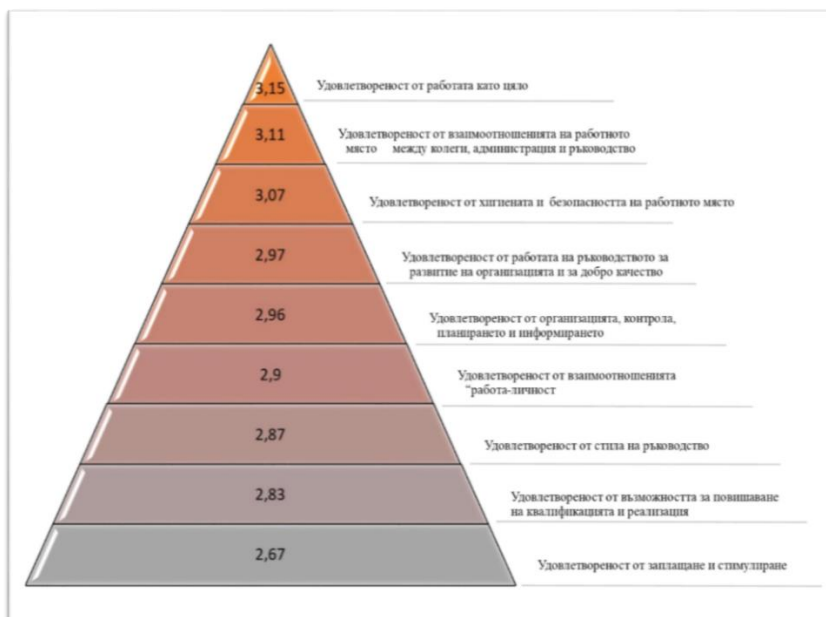
Резултатите от нормирането на резултатите по отделните скали на удовлетвореността от работата, сортирани по брой И.Л.

Подскали	Ниски	Средни	Високи
Удовлетвореност от работата като цяло	-	-	-
Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането	56	187	66
Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и реализация	59	207	43
Удовлетвореност от заплащане и стимулиране	47	204	58
Удовлетвореност от взаимоотношенията “работа-личност	-	-	-
Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място	52	186	71
Удовлетвореност от стила на ръководство	57	199	53
Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство	49	196	64
Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество	58	200	51

Йерархия на факторите на удовлетвореността от работата

За да се добие по-ясна представа за йерархичното структурно съдържание на общата удовлетвореност от работата, изработихме пирамида на удовлетвореността (Фигура №1). Така представените данни са актуални за конкретното изследване и носят информация за съдържанието, насочеността и

организацията на общата удовлетвореност от професионалната дейност на изследваните лица.

Фигура №1: Пирамида на удовлетвореността:
Йерархично съдържание на удовлетвореността от работата

Предложената йерархична структура може да бъде използвана за установяване на удовлетвореността от професионалната дейност на служителите във всяка една организация. Резултатите от нея могат да бъдат използвани за целенасочена политика на ръководството за подобряване на условията на труд. Основата на пирамидата предполага най-засилена работа за подобряване чрез мотивационни подходи. Върха на пирамидата предполага по-малка необходимост от подобряване. Изследваните лица са най-малко удовлетворени от заплащането и стимулирането. За да бъде повишена удовлетвореността по съответните фактори, от практическа гледна точка, е необходимо изследваните лица да бъдат мотивирани – най-много по фактора „заплащане и стимулиране“

и най-малко съответно по фактора „удовлетвореност от работата като цяло“.

Анализ на различията в удовлетвореността от професионалната дейност по пол, възраст, местоживеене образование, семейно положение и родителство

За да потвърдим или отхвърлим твърдението, че не съществуват диференциални различия между изследваните лица според техния пол по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност, подложихме данните на статистическа обработка с непараметричен тест на Mann-Whitney. Проверката установи, че не съществуват статистически значими различия между мъжете и жените ($p=0,889>0,05$) по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност. Разглеждайки средните рангове на извадката от жените ($\text{MeanRank}_{\text{жени}}=154,45$) и на извадката от мъжете ($\text{MeanRank}_{\text{мъже}}=155,45$), наблюдаваме по-високи стойности при лицата от мъжки пол. Тази разлика обаче не е статистически значима и може да заключим, че първоначалното допускане, че факторът пол не оказва влияние върху общата удовлетвореност от работата, се потвърждава.

С цел по-задълбочено изследване на удовлетвореността от работата при мъжете и жените, подложихме на анализ и отделните фактори на удовлетвореността от работата, за да установим дали съществуват съществени различия между мъжете и жените. Проверката направихме със статистическата процедура Т-тест за две независими извадки (Independent-Samples T Test) за откриване на значими различия между изследваните лица според техния пол. С интерес откриваме, че съществуват статистически значими различия единствено по фактора „Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място“ ($p=0,005<0,05$) (Таблица№ 3). Данните показват, че жените са по-малко удовлетворени от хигиената на работното място, отколкото мъжете ($M_{\text{жени}}=20,61$; $M_{\text{мъже}}=22,08$).

Други статистически значими различия по отделните фактори на удовлетвореността от работата не се забелязват в нашата извадка.

Таблица №3:

Представяне на резултатите от Т-тест за откриване на значими различия по пол по отношение на факторите на удовлетвореността от работата

Подскали	Пол	М	SD	t	df	p
Удовлетвореност от работата като цяло	мъже	3,15	0,67	-,041	307	,967
	жени	3,15	0,68			
Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането	мъже	32,64	6,36	-,051	307	,960
	жени	32,68	6,09			
Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и реализация	мъже	11,52	3,00	,750	307	,454
	жени	11,26	2,88			
Удовлетвореност от заплащане и стимулиране	мъже	13,60	3,49	,860	307	,390
	жени	13,25	3,53			
Удовлетвореност от взаимоотношенията *работа-личност	мъже	2,83	,85	- 1,084	307	,279
	жени	2,94	,84			
Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място	мъже	22,08	4,28	- 2,841	307	,005
	жени	20,61	4,53			
Удовлетвореност от стила на ръководство	мъже	28,97	6,59	,428	307	,669
	жени	28,63	6,83			
Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство	мъже	31,38	6,00	,633	307	,527
	жени	30,94	5,72			
Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество	мъже	17,94	3,17	,347	307	,729
	жени	17,80	3,71			

Направихме анализ със статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ (One-Way ANOVA), за да установим наличие или отсъствие на различия в удовлетвореността от работата при лица от различна възрастова група. Анализът на общия бал на удовлетвореността от работата отхвърля съществуването на статистически значими различия между изследваните лица от различните възрастови групи по отношение на удовлетвореността от работата ($p=0,19>0,005$). Анализът на средноаритметичните стойности ни показва, че най-удовлетворени са лицата на възраст между 21 и 30 години, след тях най-удовлетворени от работата са лицата между 51 и 60 години. На следващо място са лицата между 31 и 40 години. С най-ниска удовлетвореност от своята работа са лицата на възраст между 41 и 50 години. Въпреки отсъствието на статистически значими различия, може да кажем, че удовлетвореността от работата спрямо възрастта прилича на U-образна крива, където намираме високи стойности в началото на работоспособната възраст и в нейния край. (Таблица №4).

Таблица №4:

Представяне на резултати от статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ за откриване на значими различия между изследваните лица според възрастта им им по отношение на удовлетвореност от работата

Признак	възраст	M	SD	F	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	от 21 до 30 год.	165,56	30,34	1,082	3;307	0,19
	от 31 до 40 год.	161,51	27,11			
	от 41 до 50 год.	159,43	32,30			
	от 51 до 60 год.	164,78	28,74			

По-подробният анализ на удовлетвореността от професионалната дейност по отделните възрастови групи направихме съобразно отделните ѝ фактори (Таблица №4). След направения дисперсионен анализ установихме наличие на статистически значими различия във възрастовите групи по факторите „Удовлетвореност от взаимоотношенията “работаличност“ и „Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество.

Таблица №5:

Представяне на резултати от дисперсионен анализ за откриване на значими различия между изследваните лица според възрастта им по отношение факторите на удовлетвореност от работата

Подскали	възраст	M	SD	F	df	p
Удовлетвореност от работата като цяло	от 21 до 30 год.	3,21	0,71	1,089	3;307	0,38
	от 31 до 40 год.	3,12	0,65			
	от 41 до 50 год.	3,07	0,65			
	от 51 до 60 год.	3,27	0,670			
Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането	от 21 до 30 год.	32,83	6,53	0,257	3;307	0,85
	от 31 до 40 год.	32,44	5,77			
	от 41 до 50 год.	32,41	6,38			
	от 51 до 60 год.	33,39	6,18			
Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и реализация	от 21 до 30 год.	11,74	2,95	0,952	3;307	0,41
	от 31 до 40 год.	11,12	2,70			
	от 41 до 50 год.	11,13	3,14			
	от 51 до 60 год.	11,42	3,13			
Удовлетвореност от заплащане и стимулиране	от 21 до 30 год.	13,44	3,55	0,182	3;307	0,909
	от 31 до 40 год.	13,47	3,40			
	от 41 до 50 год.	13,10	3,66			
	от 51 до 60 год.	13,48	3,56			
Удовлетвореност от взаимоотношенията "работа-личност"	от 21 до 30 год.	2,94	0,92	2,74	3;307	0,04
	от 31 до 40 год.	2,74	0,85			
	от 41 до 50 год.	2,97	0,79			
	от 51 до 60 год.	3,18	0,58			
Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място	от 21 до 30 год.	21,93	4,19	0,46	3;307	0,71
	от 31 до 40 год.	21,41	4,53			
	от 41 до 50 год.	21,14	4,84			
	от 51 до 60 год.	21,51	3,99			
Удовлетвореност от стила на ръководство	от 21 до 30 год.	29,30	6,82	0,66	3;307	0,57
	от 31 до 40 год.	28,47	6,17			
	от 41 до 50 год.	28,04	7,46			
	от 51 до 60 год.	29,48	6,78			
Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство	от 21 до 30 год.	31,73	6,15	0,80	3;307	0,49
	от 31 до 40 год.	30,87	5,39			
	от 41 до 50 год.	30,40	6,32			
	от 51 до 60 год.	31,42	5,03			
Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество	от 21 до 30 год.	18,41	3,68	2,66	3;307	0,05
	от 31 до 40 год.	17,86	3,31			
	от 41 до 50 год.	17,13	3,72			
	от 51 до 60 год.	16,60	2,98			

Разглеждайки данните, представени в Таблица №5 откриваме, че лицата, работещи в столицата са най-

удовлетворени от своята работа. След тях са лицата, живеещи в град, а най-малко удовлетворени от своята работа са лицата, живеещи в село. Макар данните да не демонстрират статистически значими различия, може да кажем, че професионалните възможности, които предлага столицата са много по-големи, отколкото тези в другите населени места. Анализът е направен с непараметричен тест на Kruskal-Wallis за откриване на статистически значими различия между повече от 2 извадки.

Таблица №5:

Представяне на резултати от тест на Kruskal-Wallis за откриване на значими различия между изследваните лица според местоживеенето им по отношение на удовлетвореност от работата

Признак	местоживеене	Mean Rank	Chi-Square	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	столица	167,24	1,703	2	0,42
	град	154,60			
	село	130,86			

За да добием по-пълна представа за удовлетвореността от професионалната работа спрямо местоживеенето на нашите изследвани лица, подлагаме на анализ с непараметричен тест на Kruskal-Wallis отделните фактори на удовлетвореността от професионалната дейност. Анализът показва, че съществуват статистически значими различия между резултатите на групите по факторите „Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място“ и „Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство“, като най-високи стойности на удовлетвореност по двата фактора откриваме при групата на лицата, живеещи и работещи в столицата (Таблица №6)

В цялостен аспект се наблюдават високи стойности на лицата, живеещи в столицата, малко по-ниски на лицата, живеещи в град и най-ниски при лицата, живеещи в село.

Таблица №6:

Представяне на резултати от тест на Kruskal-Wallis за откриване на значими различия между изследваните лица според местоживеенето им по отношение факторите на **удовлетвореност от работата**

Подскали	Местоживеене	Mean Rank	Chi-Square	df	p
Удовлетвореност от работата като цяло	столица	172,46	2,052	307	0,35
	град	153,05			
	село	146,18			
Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането	столица	156,26	0,671	307	0,58
	град	155,86			
	село	135,93			
Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и реализация	столица	165,49	1,127	307	0,57
	град	154,55			
	село	136,32			
Удовлетвореност от заплащане и стимулиране	столица	167,36	1,624	307	0,34
	град	154,52			
	село	132,18			
Удовлетвореност от взаимоотношенията "работа-личност"	столица	156,85	0,036	307	0,94
	град	154,61			
	село	157,50			
Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място	столица	181,68	5,050	307	0,05
	град	152,96			
	село	124,07			
Удовлетвореност от стила на ръководство	столица	167,96	2,350	307	0,30
	град	154,82			
	село	124,07			
Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство	столица	173,25	4,956	307	0,05
	град	154,22			
	село	122,54			
Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество	столица	169,03	1,074	307	0,49
	град	153,46			
	село	147,46			

Анализът със статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ (One-Way ANOVA) потвърждава, че съществуват статистически значими различия между изследваните лица с различно образование по отношение на удовлетвореността от работата ($p=0,05$) (Таблица №7).

Резултатите ни дават ясно да разберем, че лицата с докторска степен на образование в нашата извадка проявяват най-висока удовлетвореност от професионалната дейност. Най-ниска удовлетвореност от професионалната дейност показват лицата с магистърска степен на образование.

Може да приемем, че това е признак за различие в удовлетвореността от професионалната дейност между лицата с различно образование.

Таблица №7:

Представяне на резултати от статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ за откриване на значими различия между изследваните лица според образованието им по отношение на удовлетвореност от работата

Признак	образование	M	SD	F	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	средно	161,36	30,73	2,415	3;307	0,05
	бакалавър	165,41	27,34			
	магистър	160,35	30,32			
	доктор	175,35	23,99			

При проучване на влиянието на семейното положение върху удовлетвореността от професионалната дейност установихме, че статистическата обработка с непараметричен тест на Kruskal-Wallis показва отсъствие на статистически значими различия между групите по отношение на общия бал от изследването с въпросника за удовлетвореността от работата (Таблица №8). По-конкретно анализът показва, че най-удовлетворени са семейните (със сключен граждански брак), а малко след тях са необвързаните лица. На трето място по удовлетвореност от работата са лицата, живеещи на семейни начала с партньор. На последните места по удовлетвореност от работата са разведените лица и вдовците.

Таблица №8:

Представяне на резултати от непараметричен тест на Kruskal-Wallis за откриване на значими различия между изследваните лица според семейното им положение по отношение на удовлетвореност от работата

Признак	Семейно положение	Mean Rank	Chi-square	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	необвързани	163,30	0,850	4;307	0,83
	на семейни начала	161,35			
	семейни	163,74			
	разведени	156,89			
	вдовци	154,75			

Таблица №9:

Представяне на резултати от статистическата процедура Т-тест за откриване на значими различия между изследваните лица според родителския им статус по отношение на удовлетвореност от работата

Признак	Родителски статус	M	SD	t	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	С деца	163,26	29,34	0,275	3;307	0,6
	Без деца.	161,52	28,11			

При първоначалния анализ с Т-Тест на общите балове по въпросника за изследване на удовлетвореността от работата не се наблюдават статистически значими различия между групите на лицата, които са родители и групата на лицата, които не са родители. Средноаритметичните стойности обаче, показват тенденцията лицата, които имат деца да са по-удовлетворени от своята работа в общ аспект, в сравнение с лицата, които нямат деца (Таблица №9).

При обработката на данните с Т-тест на отделните подскали, откриваме статистически значими различия ($p=0,03$) между лицата, които са родители и лицата, които не са родители по фактора „Удовлетвореност от заплащане и стимулиране“, като тенденцията тук е лицата, които имат деца да имат по-ниски стойности, тоест да са по-малко удовлетворени от своето заплащане, в сравнение с лицата, които нямат деца. Може да смятаме, че лицата, които имат деца имат повече разходи и

съответно по-високи изисквания спрямо работната заплата, тъй като издържат още един член на семейството.

Аналогични резултати откриваме и по фактора „Удовлетвореност от взаимоотношенията “работа-личност“, където също има статистически значими различия между двете групи ($p=0,04$). Лицата, които са родители, са по-малко удовлетворени от взаимоотношенията „работа-личност“, за разлика от лицата, които не са родители. Това би могло да се дължи на факта, че родителите биха искали да прекарват повече време с децата си, особено в случаите, когато не могат да посещават учебни заведения, поради болест, ваканция или др. Не винаги отсъствия от работното място в такива случаи са възможни.

По отношение на **Работна хипотеза №4**, а именно, че съществуват диференциални различия между жените, които имат деца и жените, които нямат деца, спрямо психичното явление удовлетвореност от професионалната дейност, направихме проверка със статистическата процедура за проверка на хипотези Independent-Samples T Test. Проверката на тази хипотеза установи, че съществуват статистически значими между двете групи изследвани лица. Обръщайки внимание на средноаритметичните стойности, установяваме, че жените, които имат деца са повече удовлетворени от жените, които нямат деца (Таблица №10). Така представените данни потвърждават предварително заложеното допускане, че съществуват различия между жените, които имат деца и жените, които нямат деца. Обяснение на този факт може да търсим в особеностите на майчинството. То е свързано с известна десоциализация за жените и след него те имат силна нужда от връщане към „стария“ си начин на живот. Това би могло да допринесе и за удовлетвореността им от работата.

Таблица №10:

Представяне на резултати от статистическата процедура Т-тест за откриване на значими различия между изследваните жени според родителския им статус отношение на удовлетвореността от работата

Признак	Родителски статус - жени	M	SD	T	df	p
Удовлетвореност от работата (общ бал)	С деца	163.91	29.69	2.275	193	0,5
	Без деца.	156.59	28.11			

3.4. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО ЗА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО

За установяване на по-пълна представа за удовлетвореността от съвместното съжителство използваме два въпросника: Скала за удовлетвореността от семейството (брака) с прилагателни, отразяваща афективната страна на удовлетвореността от брака и Въпросник за удовлетвореността от брака, отразяващ оценъчната глобална (когнитивната) страна на удовлетвореността от съвместното съжителство.

3.4.1. Анализ на различията в удовлетвореността от съвместното съжителство (по F.S.A.S) по пол, възраст, местоживеене образование, семейно положение, продължителност на връзката, родителство и професионална ангажираност

На база общите балове на изследваните лица, получени от изследването със Скалата за удовлетвореност от семейството с прилагателни (F.S.A.S.), направихме анализ за установяване на различия между мъжете и жените със статистическата процедура Т-тест. Резултатите показват, че се наблюдава тенденцията в общ план, жените да са по-удовлетворени от съвместното съжителство в сравнение с мъжете. Въпреки това, тези резултати не демонстрират статистическа значимост ($p=0,31$). Този резултат потвърждава първоначалното допускане, заложено в работна хипотеза №2 – не съществуват диференциални различия между изследваните лица според техния пол по отношение на удовлетвореността от съвместното съжителство.

Направихме анализ със статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ (One-Way ANOVA), за да установим наличие или отсъствие на различия в афективния аспект на удовлетвореност от съвместното съжителство при лицата от различните възрастови групи. Анализът на общите балове на афективния аспект на удовлетвореност от съвместното съжителство отхвърля съществуването на статистически значими различия между изследваните лица от различните възрастови

групи по отношение на удовлетвореността от работата ($p=0,19>0,005$). Анализът на средноаритметичните стойности ни показва, че най-удовлетворени са лицата на възраст между 21 и 30 години, след тях най-удовлетворени от афективния аспект на съвместното съжителство са лицата между 41 и 50 години. На следващо място са лицата между 51 и 60 години. С най-ниска удовлетвореност от афективния аспект на съвместното съжителство са лицата на възраст между 41 и 50 години.

Разглеждайки Графика №1, където визуално представяме динамиката на удовлетвореността от афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство във възрастов план, установяваме, че пика на удовлетвореността е във възрастовия диапазон от 21 до 30 години. След резкия спад в удовлетвореността от афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство във възрастовия диапазон от 31 до 40 години, следва леко покачване на стойностите в периода от 41 до 50 години и запазване на почти същите стойности на афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство във следващия възрастов период от 51 до 60 години.

Графика №1: Представяне на динамиката на афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство спрямо възрастта

За установяване на наличие или отсъствие на различия при лица с различно местоживеене (столица, град, село), спрямо афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, подложихме на анализ с непараметричен тест на Kruskal-Wallis резултатите от изследването. Анализът показва, че лицата, живеещи в град са най-удовлетворени от съвместното съжителство от гледна точка на афективния му аспект спрямо групата на лицата, живеещи на село и в столицата. Най-малко удовлетворени от афективния аспект на съвместното съжителство са лицата, живеещи в села. Тази особеност може да се дължи на факта, че лицата, живеещи в села демонстрират по-малка емоционална поддръжка в сравнение с лицата живеещи в град.

Статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ за откриване на значими различия между изследваните лица с различно образование, спрямо афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, демонстрира отсъствие на статистически значими различия между групите. Анализирайки средните стойности на групите, откриваме, че с най-високи показатели на афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, са лицата с докторска образователно-научна степен. С почти еднакви стойности са лицата със средно и магистърско образование, а с най-ниски показатели са лицата с ОКС бакалавър.

В нашето изследване, лицата са разделени на семеенни и живеещи на семеенни начала (в кохабитация). Анализът с Т-тест на удовлетвореността им от афективния аспект на съвместното съжителство, демонстрира че лицата живеещи на семеенни начала с партньор са по-удовлетворени от съвместното съжителство в емоционален план, в сравнение с лицата със сключен граждански брак.

С цел проверка на различията в емоционалния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство при лица с различна продължителност на текущите им партньорски взаимоотношения, направихме еднофакторен дисперсионен анализ. Той не установи статистически значими различия, но показва, че в афективен аспект най-удовлетворени са лицата с продължителност на връзката от над 30 години. С малко разлика

в стойностите са лицата, които имат връзка от 1 до 5 години. По-обстояен анализ на различията между групите, бе направен със статистическата процедура Т-тест. Анализът показва статистически значими различия между групата на лицата с продължителност на текущата им връзка от 21 до 25 години и от 1 до 5 години, спрямо всяка една от другите групи, като между двете не се наблюдават статистически значими различия.

Резултатите от статистическата процедура с непараметричен тест на Mann-Whitney за установяване на статистически значими различия между лицата, които имат деца и лицата, които нямат деца по отношение на афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство. Анализът на средните рангове показва, че тенденцията е лицата, които нямат деца да са повече удовлетворени в сравнение с лицата, които имат деца. Анализът показва, че няма статистически значими различия между двете групи ($p=0,53>0,05$).

По отношение на фактора професионална ангажираност, откриваме статистически значими различия между трите групи (работещ, учащ, в отпуск по болест/майчинство) по отношение на афективния компонент на удовлетвореността от съвместното съжителство ($p=0,04$). Резултатите показват, че най-удовлетворени са учащите изследвани лица.

3.4.2. Анализ на различията в удовлетвореността от съвместното съжителство (по ВУБ) по пол, възраст, местоживеене образование, семейно положение, продължителност на връзката и родителство

Приемайки, че Въпросникът за удовлетвореност от брака (ВУБ) отразява глобалната оценка по отношение на удовлетвореността от брака, тоест когнитивния аспект на удовлетвореността от брака, подложихме на анализ същите показатели, които изследвахме и при F.S.A.S. Целта е изграждане на обща представа за цялостния облик на удовлетвореността от брака.

Резултатите ни показват, че по-голямата част от изследваните лица в нашата извадка имат сравнително добри партньорски взаимоотношения и попадат по-скоро в средните

стойности на когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство. Като цяло, тези резултати съвпадат с резултатите по F.S.A.S.

Направихме анализ за установяване на различия между мъжете и жените със статистическата процедура Т-тест по отношение на когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство. Резултатите показват, че се наблюдава тенденцията в общ план, жените да са по-удовлетворени от съвместното съжителство в сравнение с мъжете. Въпреки това, тези резултати не демонстрират статистическа значимост ($p=0,27$).

Направихме анализ със статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ (One-Way ANOVA), за да установим наличие или отсъствие на различия в когнитивния аспект на удовлетвореност от съвместното съжителство при лицата от различните възрастови групи. Анализът на общите балове отхвърля съществуването на статистически значими различия между изследваните лица от различните възрастови групи по отношение на удовлетвореността от работата ($p=0,38 > 0,005$).

За установяване на наличие или отсъствие на различия при лица с различно местоживеене (столица, град, село), спрямо когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, подложихме на анализ със статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ. Анализът показва, че лицата, живеещи в град са най-удовлетворени от съвместното съжителство, от гледна точка на когнитивния му аспект, спрямо групите на лицата, живеещи на село и в столицата. Най-малко удовлетворени от същия аспект на съвместното съжителство са лицата, живеещи в села. Анализът показва, че няма статистически значими различия между групите.

Статистическата процедура еднофакторен дисперсионен анализ за откриване на значими различия между изследваните лица с различно образование, спрямо когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, демонстрира наличие на статистически значими различия между групите ($p < 0,05$). Анализирайки средните стойности на групите откриваме, че с най-високи показатели на когнитивния аспект на

удовлетвореността от съвместното съжителство са лицата с докторска образователно-научна степен. След тях са лицата с ОКС магистър, средно образование и най-малко удовлетворени са лицата с ОКС бакалавър.

Разделяйки лицата на семейни и живеещи на семейни начала (в кохабитация), подложихме на анализ двете групи спрямо когнитивния аспект на удовлетвореността им от съвместното съжителство. Анализът с Т-тест при двете групи демонстрира, че лицата, живеещи на семейни начала с партньор са по-удовлетворени от съвместното съжителство в общ план, в сравнение с лицата със сключен граждански брак. Въпреки това не са открити статистически значими различия ($p=0,06$).

С цел проверка на различията в когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство при лица, с различна продължителност на текущите им партньорски взаимоотношения, използвахме предварителното групиране: от 1 до 5 години; от 6 до 10 години; от 11 до 15 години; от 16 до 20 години; от 21 до 25 години; от 26 до 30 години; над 30 години. Проверката с еднофакторен дисперсионен анализ не установи статистически значими различия, но показва, че в когнитивен аспект най-удовлетворени са лицата с продължителност на връзката от над 30 години. С малко разлика в стойностите са лицата, които имат връзка от 1 до 5 години.

Резултатите от статистическата процедура с непараметричен тест на Mann-Whitney за установяване на статистически значими различия между лицата, които имат деца и лицата, които нямат деца, по отношение на когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство, показва, че тенденцията е лицата, които нямат деца да са повече удовлетворени в сравнение с лицата, които имат деца. Анализът показва, че няма статистически значими различия между двете групи ($p=0,83>0,05$), което би могло да се дължи на факта, че лицата, които имат деца са повече на брой в сравнение с лицата, които нямат деца.

По отношение на фактора професионална ангажираност, подложихме на анализ с непараметричен тест на Kruskal-Wallis резултатите от проведеното изследване за установяване на удовлетвореността от съвместното съжителство с ВУБ. Анализ

показа, че отсъстват статистически значими различия между трите групи (работещ, учащ, в отпуск по болест/майчинство) по отношение на когнитивния компонент на удовлетвореността от съвместното съжителство ($p=0,19$). Разглеждайки средните рангове, установяваме, че най-удовлетворени от партньорските взаимоотношения са учащите изследвани лица, а най-малко удовлетворени са работещите.

3.5. ОБРАБОТКАТА И АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ И СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО

За да може да говорим за зависимости между удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство, на първо място проверихме зависимостите между двете методики, които използвахме като измерватели на удовлетвореността от съвместното съжителство. За тази цел подложихме на корелационен анализ общите балове на изследваните лица от Скалата за удовлетвореност от семейството (F.S.A.S) и Въпросника за удовлетвореността от брака (ВУБ). Анализът (Pearson Correlation) показва умерена правопрпорционална връзка ($r=0,693$), с висока значимост на резултата ($p=0,000$). На практика, това означава, че с увеличаване на афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство се увеличава и когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство (Таблица №11).

Освен за установяване на зависимости между две величини, корелационният анализ се използва за потвърждаване на надеждността на методиката при адаптация на тест.

С цел проверка на зависимостите между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство по F.S.A.S и по ВУБ подложихме на корелационен анализ резултатите от общите балове по методиките. Анализът показва правопрпорционални зависимости между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство, измервано с двете методики в качеството им на измервател на

афективния и когнитивния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство.

Таблица №11:

Представяне на резултати от корелационен анализ за откриване на зависимости между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство

Признак	Удовлетвореност от професионалната дейност (общ бал)	
	R	p
Удовлетвореност от съвместното съжителство (по F.S.A.S)	0,542	0,00
Удовлетвореност от съвместното съжителство (по ВУБ)	0,527	0,00

За да направим по-задълбочен анализ на зависимостите между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство, проследихме зависимостите между отделните фактори на удовлетвореността от работата и двата аспекта на удовлетвореността от съвместното съжителство. Анализът показва добри зависимости между афективния аспект на удовлетвореността от съвместното съжителство и факторите на удовлетвореността от работата. Стойностите варират между 0,433 и 0,686 със висока значимост (0,00). Най-силните зависимости откриваме при факторите „Удовлетвореност от взаимоотношенията “работа-личност“ и „Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство“

Корелационният анализ за установяване на зависимости между факторите на удовлетвореността от работата и когнитивния аспект на удовлетвореността от брака също показва добри зависимости, като най-силните отново са при „Удовлетвореност от взаимоотношенията “работа-личност“ и „Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация и ръководство“, но тук се наблюдава по-висока зависимост и при „Удовлетвореност от хигиената и безопасността на работното място“.

Направеният корелационен анализ и установените зависимости потвърждават допускането в Работна хипотеза №6, а именно че с увеличаване на удовлетворението от съвместното съжителство, ще се увеличава и удовлетвореността от професионалната си дейност. С така представените данни се потвърждава и основното ни допускане, заложено в основната ни хипотеза.

За проверка на работна хипотеза №7, където допускаме, че удовлетвореността от професионалната дейност е пряко зависима от удовлетвореността от съвместното съжителство, подложихме получените данни от изследването на регресионен анализ. Използваме линеен регресионен анализ като зависимата променлива е удовлетвореността от професионалната работа, а факторите или независимите променливи са удовлетвореността от съвместното съжителство по F.S.A.S и по ВУБ (Таблица№12). Регресионният модел е адекватен, поради стойността на Sig. ($p=0,00$). И двата фактора оказват съществено положително влияние върху удовлетвореността от професионалната дейност. Моделът като цяло обяснява 53% от променливата „удовлетвореност от работата“ ($R^2 100\% \approx 53\%$). Може са заключим, че в повечето от случаите удовлетвореността от съвместното съжителство детерминира удовлетвореността от професионалната дейност.

Таблица№12:

Представяне на резултати от регресионен анализ за установяване на въздействието на удовлетвореността от съвместното съжителство върху удовлетвореността от професионалната дейност

Фактори	Удовлетвореност от професионалната дейност (общ бал)					
	R	R ²	F	Beta	T	p
Удовлетвореност от съвместното съжителство (по F.S.A.S)	0,542	0,534	50,537	0,638	7,873	0,00
Удовлетвореност от съвместното съжителство (по ВУБ)	0,527			0,54	7,181	0,00

ИЗВОДИ

1. На база общите резултати от направеното изследване за удовлетвореността от професионалната дейност, може да заключим, че по-голяма част от изследваните от нас лица са по-скоро удовлетворени от своята работа отколкото неудовлетворени. Показател за това е големия брой изследвани лица със средни стойности на удовлетвореност от работата.

2. Първоначалното предположение, заложено в работна хипотеза №1, че не съществуват диференциални различия между мъжете и жените по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност се потвърди чрез установяването на отсъствие на статистически значими различия между тях.

3. Допускането, заложено в работна хипотеза №2, че не съществуват диференциални различия между изследваните лица според техния пол по отношение на удовлетвореността от съвместното съжителство, също се потвърди.

4. Допускането, че съществуват диференциални различия между изследваните лица, според нивото им на образование (средно, бакалавър, магистър, доктор) по отношение на удовлетвореността от професионалната дейност се потвърждава.

5. Допускането в работна хипотеза №3, а именно, че съществуват диференциални различия между изследваните лица, според нивото на образование (средно, бакалавър, магистър, доктор), по отношение на удовлетвореността от съвместното съжителство, се потвърждава вследствие на направен дисперсионен анализ.

6. Лицата, които имат деца са по-малко удовлетворени от заплащането и стимулирането и от взаимоотношенията „работаличност“, в сравнение с лицата, които нямат деца.

7. Анализът със статистическата процедура Т-тест показва, че жените, които имат деца са по-удовлетворени от своята работа от жените, които нямат деца. Това потвърждава първоначалното допускане, заложено в Работна хипотеза №4.

8. Допускането, заложено в Работна хипотеза №5, а именно, че ще се разкрие по-силно изразена удовлетвореност от съвместното съжителство при лицата с продължителност на

връзката над 30 години, в сравнение с лицата с връзка от 21 до 25 години.

9. Корелационният анализ, който направихме на общите балове от резултатите на изследваните лица, показва добра правопрпорционална зависимост, което потвърждава работна хипотеза №6;

10. Потвърди се първоначалното допускане, заложено в работна хипотеза №7, а именно, че удовлетвореността от професионалната дейност е пряко зависима от удовлетвореността от съвместното съжителство

ПРЕПОРЪКИ

Изведените по-долу препоръки имат само насочващ, доброжелателен характер. Те са формулирани вследствие на анализа на многото теоретични постановки, които бяха разгледани за целите на настоящия дисертационен труд, дори и на такива, които не са включени реално в него. Нашите препоръки са:

1. Да бъде направено ново изследване, с цел установяване зависимостите между удовлетвореността от съвместното съжителство и типа междуличностни отношения.

2. Да бъде конструирана нова методика, измерваща удовлетвореността от съвместното съжителство, отразяваща по-пълно съдържанието на този психичен феномен.

3. Смятаме, че е необходимо във всяка организация психолозите да провеждат постоянен мониторинг (наблюдение) на отношението на работниците към трудовата дейност и на база получените резултати да се изменя управленската политика, в съответствие с получените резултати. Успешният ръководител обръща внимание на всички фактори на труда и се старее да ги поддържа на правилното ниво.

4. С цел подобряване на качеството на живота на българските граждани в национален мащаб, препоръчваме да бъде проведено комплексно изследване на удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство от социолози и психолози. За да бъде практически приложимо това

знание, по наше мнение, трябва да се изпълнят следните практически задачи:

- Формиране на максимално пълен състав от фактори, които влияят на удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство;

- Установяване на нивото на важност на всеки фактор;

- Оценка на нивото на удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство на представителна извадка от населението на база тези фактори, тоест да бъде изчислен индексът на удовлетвореност;

- След обстоен анализ на получените резултати, да се подходи към намиране на пътища за повишаване нивата на удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство с цел подобряване качеството на живот на хората.

Практическата значимост на изпълнението на тези задачи, може да бъде открита в намаляване на агресията, външната миграция, суицидните актове като резултати. От гледна точка на трудовата и организационната психология смятаме, че подобряването на нивата на удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство, ще доведе до намаляване на текучеството и повишаване на работоспособността.

ПРИНОСИ

В научно-теоретичен аспект:

1) На база направения теоретичен обзор по изследваната проблематика направихме опит да изведем обогатен списък с фактори относно удовлетвореността от живота и удовлетвореността от съвместния живот.

2) Направихме опит за извеждане на собствено определение, отразяващо удовлетвореността от професионалната дейност

3) Направихме опит за извеждане на определение за същността на този психичния феномен „удовлетвореността от брака“, имащ вида на субективно емоционално (афекти) – оценъчно отношение (когниции) на личността А в партньорска двойка, към реалните поведение и постижения на партньора Б, спрямо очакванията на А към Б.

В практико-приложен аспект:

1) Обогатен е българският методически инструментариум с превода и апробирането на две тестови методики, изследващи удовлетвореността от съвместното съжителство. Проверени и доказани са добрите им психометрични характеристики.

2) Установени са актуалните тенденции в нивата на удовлетвореността от професионалната дейност при представителна извадка от граждани на Република България.

3) Направен е йерархичен модел на факторите на удовлетвореността от професионалната дейност

4) Установени са актуалните тенденции в нивата на удовлетвореността от съвместното съжителство при представителна извадка от семейни и живеещи на семейни начала с партньор лица, граждани на Република България.

Установени са зависимости между удовлетвореността от професионална дейност и съвместното съжителство. Получените резултати могат да бъдат използвани като основа за практическа работа в областта на трудовата и организационната психология, психология на семейните отношенията, в практиката на психолози и психотерапевти в областта на семейното и професионално консултиран.

ПУБЛИКАЦИИ:

1. Николов, Б., Заимова-Цанева, Е. (2016). Преглед на проблема за баланса между семейството и професионалната работа. Годишник по психология, 7(1), 227-236
2. Заимова-Цанева, Е. (2017). Типът междуличностни отношения, като детерминиращ манипулативните способности при семейни жени. Годишник по психология, 8(1), 118-138
3. Заимова-Цанева, Е. (2017). Удовлетвореността от труда като психичен феномен. В сб.: „Докторантите в науката“, УИ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград, съст. Проф. Б. Манов, Проф. В. Миленкова. Благоевград: УИ „Н. Рилски“, 335-343
4. Ангелова, Н., Заимова-Цанева, Е. (2018). Българска апробация на скала за измерване на удовлетвореността от семейството с прилагателни (F.S.A.S). Psychological Thought, (под печат)